

Kislány ebédes kosárral

Végtelenül hosszú ez a köz.

A Koplalónál kezdődik, és a központon át igyekeznek a falu másik végére, a kendergyárba. A falu pacséri végétől indul, és hosszában szeli át a települést, a széles kövesúttal és a Krivajával párhuzamosan; rangban vele nem vetekedhetve fut dombra fel, völgybe le, majd ismét a dombra ... egészen a falu keleti végéig. Közben széles utcákat vagy jellegtelen közöket érint, melyek egy részét a kislány ismeri, sőt emlékei, élményei is fűződnek hozzá.

Ez a köz, és általában a közök, nem olyan rangosak, mint egy széles utca, melynek jobb és bal oldalán is egy-egy kocsit fut, és egy nagyutcával, sőt még egy utcával sem említhető egy napon. Ámde igen fontos szerepe, hogy elsősorban a gyalogosnak lerövidíti a távokat. A kislánynak sem kell kitérőket tennie. Útja érinti az Ambrus-hegyet, amit némi nagyképűséggel és erős elfogultsággal lehet hegynek nevezni. A széles utcák közül elhalad az Óvoda utca mellett is: fenn a dombon elmegy a templomkert mögött, átfut a főutcán, ami a vasútállomás felé vezet, majd elmegy a Kovacsics iskola mellett, ahova első osztályba járt. Felmászik megint egy másik dombra, az már az Árpád utca eleje, s utána az Órásköz, ahol korábban a kislány lakott. Az út ismerős: régebben gyakran tette meg anyai nagyapja háza és az Órásköz között.

Most azonban távolabbra, a falu szélére, a kendergyárba igyekeznek.

A hosszú köznek, amelyben a tűző napon, a dél közeli melegben szaporázza lépteit, egy-egy szakaszát másképpen nevezik. Nem annyira közigazgatásilag, hanem a falubeliek, akik fittyet hányva az aktuális politikának és a járási meg a falusi honatyák ötleteinek – azokhoz tartsa magát a postás meg a kisbíró –, a névadást illetően szuverén joggal éltek. A köz egy szakaszát a Török pék sarkon lévő sütődéjéről ismerték, a következő rész Rézike néni, a híres varrónő nevét népszerűsítette. A templomkert mögötti szakasz a Facsar (később a Tóth-Bojnik) tanító házaspár tisztelete szerint irányított. A Firis köz és a Kovacsics iskola is önálló, a honatyák ötleteitől független megnevezés.

A kislány a Petőfi utcából indul, az első közben, mely mellett elmegy, Icát ismeri. Őt tartja a falu legszebb lányának, legalább is azok között, akit kis világában eddig látott, megismert. A felsős lány szépen szaval, jó tanuló és kitűnő tornász. Gyakran látja őt, mert a Partizánban a kis tornászok csoportja egy időben tart edzést a nagyokkal, s Ica néha felügyeli a gyakorlatokat. Ica ritmikus tornagyakorlatai csupa zene, harmónia. Ha kiperdül a tornaterem parkettájára, csend lesz, áhítattal csodálják. Egyszer a tornatanár érte szalasztotta. Ica éppen a nagyütkör előtt ült, tetőtől talpig látja benne magát az ember, felgyűjtja a tükör melletti állólámpát is, fényben van, mint a színpadon, ahol fél óra múlva majd fellép. Még nem vagyok kész – mondja az üzenetre, de egyáltalán nem siet, nem igyekszik jobban attól, hogy a szép hangú tornatanár a kislányt sürgetésnek küldte. *Én teljesítettem a kötelességem* – gondolta a kislány –, *az üzenetet átadtam*, s indulni készült. De Ica rászólt: Maradj csak, várj meg, s leültette a háttérben egy székre, ahonnan minden mozdulata látható volt: kinyitja az apró, illatos tégelyeket, az arcmosót, a bőrtáplálót, az alapozót, s egymás után vitte fel őket és masszírozta arcbőrébe, majd törülte le a felesleget az üvegben levő kis vattacsomókkal. Csoda a kislánynak, aki a háziszappanon kívül, melyet otthon nagy üstben főztek ki, addig nem ismert. Találkozás a nőiességgel. Ica kifejtette a haját, aztán csöppet bepúderozta az orrát és a homlokát. *Fénylett* – mondta, s nehezen tudott elszakadni a tükörtől. Alighanem annyira gyönyörködött kész önmagában, mint amennyire ámult rajta a kislány.

Forró a por, az agyonviselt kis szandál elején be-megy, a sarkán kifolyik. Egyik-másik szakaszon keskeny téglajárda menti a kislány talpát, de az átkelőkön akkora a por (eső idején meg a sár), hogy kis lába elsüpped, szandálja eltűnik benne. Amikor egy-egy téglaszigetre ér, megáll, leteszi az ebédes kosarat, kirázza cipőjéből a port. A sarkon benéz a közbe, ellátni Ica házáig, s tovább is, a köz másik végéig, a Topa R. házáig; most egy lélek sincs az utcán. De a jellegzetes, orrfacsaró szagot a nyomott nyári melegben érezni lehet.

Ez a szag az egyik külön rokonának háza környékéről terjeng. A családban senki sem tartja vele a kapcsolatot, egyes közeli leszármazottak az azonos név ellenére is tagadják a rokonságot. Egyik idős nagynénje ugyan néha, nyáron, beengedi az udvarába, de a gangra már nem; sámlit tesz ki neki az eperfa alá. Pedig amikor nagynénjéhez készül, előző este Topa R. a kút melletti dézsában, a napon melegedett langyos vízben megfürdik: habzik a haján, szőrös mellkasán a háziszappan, a kútból húzott friss vízzel öblíti le magát, prüszköl, fröcsköl és sziszeg – a kapurészen át kamaszok leskelődnek. Topa R., a bicegő, a lecsúszott, az elveszett, magányos férfi; nem volt elég baja, hogy a termékeny, terebélyes családban, ahol *lábtól, fejtől aludtak a gyerekek*, nem született utódja, hogy idős korában gyámolítója legyen, de korán meg is özvegyült. Testi hibája miatt csak kevés munkára volt alkalmas, megélhetésként hát olyasmit választott, ami másnak nem kellett: bakkecskét tartott, azzal járta a falut. A bakkecskéből iszonyú büzt áradt; a gyerekek orrukat befogva rohantak át előle az utca másik oldalára, onnan dobálták meg. A házat, amelyben lakott, kívülről is jelezte az orrfacsaró szag, amit ő – ha valaki szólt érte – csodálkozva hallott, sőt nem is hitt, s olykor nagy szitkozódásokkal tagadott. És Topa R.-nek is bakkecskeszaga volt. Az erős szagot átvette ruhája, a bűz a bőrébe, a hajába is beitta magát. Barátja, ivócimborája nem volt, rokonai és a nők messzire elkerülték. Boltban, péknél, hentesnél soronkívüliséget élvezett: az emberek előreengedték, csak tűnjön el mielőbb. De amikor esténként lefeküdt tiszta szobájában, melyet aprólékosan takarított, Elisabeth Taylor életnagyságú portréjára esett utolsó pillantása, és a kék papírszemekbe merülten aludt el.

A Petőfi utcát a kislány, ahonnan ezen a meleg napon a kis fehér-piros kockás szalvétával letakart kosárral elindult, otthonának tekintette. A nagyszülők laknak ott évek óta házbérben, és lányuk is, házasság felbomlása után az ötéves fiúcskával és a hétéves kislánnyal. Amikor ugyanis R-né született T. Zsuzsi már nem bírta pokollá vált házasságát, negyvenhét kilóra fogyva olyan idegrendszeri gyulladást kapott, hogy a fájdalomtól jajgatott, édesapja egy kora reggel megjelent az Órásközben kocsi-valólóval, felrakták Zsuzsi hozományát: két ágy, kétajtós, politúros szekrény, nagy állótükör, asztal és négy szék, no meg némi ruha és pár darab edény, gyúródeszka, nyújtófa... s lavór, ruhafőző fazék, mosóteknő – egy szekérre felfért minden. A nagyszülők szobája a Petőfi utcára nézett, ők a hátulsó, kis szobát kapták. Az utcát egykor Széles utcának nevezték, meg Csendőr utcának is, de a hivatalos nevét is gyorsan elfogadták a falubeliek. A legtöbb itt élő ugyanis hallotta a költő nevét, aki

ről az utcát elnevezték, s akik a magyarok ideje alatt jártak iskolába, ismerték az *Anyám tyúkját*, sőt az *Egy gondolat bánt engemet...* is. A Tóth vendéglőben és a Dragity kocsmában, vagy az éjjeli zenék alkalmával, borgőzös vagy szerelmes hangulatban zenélték-énekelték azt is, hogy *Fa leszek, ha fának vagy virága...* – bár azt már aligha tudta valaki, hogy a szerelmes költő vetette papírra. Az utca a kislány számára azért vált fontossá, mert nagy játszások emlékezetes színhelye. Az utca vége lejtett a Krivaja felé, s telenként az Ambrus-hegyről mintegy száz-száztíz méteres csúszda futott ki a széles kövesútra, ahol nem volt forgalom, csak néha tűnt fel nagy csilingeléssel egy szánkó; a gazdák jártatták meg a lovaikat. A csúszda egyike volt a legnagyobbiknak a faluban, szép telek, nagy havak idején távolabbi utcákból, a falu másik széléről is ide jártak a gyerekek. Hangos volt a környék, nagy a zsi-vaj, sötétedésig tartott a versengés, hogy ki tud úgy nekifutni, kormányozni, egyensúlyozni, hogy ródlija vagy szánkója legmesszebbre, a Krivaját átszelő hídig suhanjon.

Szedi a kislány szaporán a lábát. Délre *baj nélkül* ki kell érnie a kendergyárba a meggylevest tartalmazó kandlival, a krumplipaprikást, kenyeret, savanyú uborkát és a két szelet almás pitét rejtő kosárral, melyet a nagyanya készített anyjának. A *baj nélkül* azt jelentette, hogy útközben nem lóbálja a kosarat, nem lötyögteti ki az ételt, nem áll meg sehol, nem játssza el az időt, azaz déli harangszóra pontosan ott lesz.

Amikor még az Órásközben laktak, bárhonnán is vitte haza a lába, az Árpád utcánál már majdnem célba ért. Itt – felmérve az időt – meg lehetett állnia, körülfutni az Árpádfát, be lehetett kukucskálni az úttest alatt átfutó csatornába, melyben nagy esők idején az utca vize lerohant a Krivajába, száraz időben remekül visszhangzott, és borzongva, összegörnyedve át lehetett bújni benne a másik oldalra. Most azonban még nincs közel a cél, nem lehet megállni, a Balogh-hegy, az Ongai-völgy, a Sója köz még messze van. Az órásközi házban az apja lakik a fekete hajú, sötét bőrű nővel, új élettársával és a nemrég született féltestvérrel.

Csendesek az utcák, süti a lábát a por, a háromnegyedet már elütötte a toronyóra, nemsokára megkondul a templom piros tornyában a harang. Évszázados rend, hogy a déli harangszóra mindenki ételhez ül: az asztalokon ott gőzölög a leves; aki gyárban dolgozik, leállítja a gépet, az irodákban kibontják az elemózsiás csomagot, a boltokban behajtják az ajtót, vagy ha sok a munka, az eladók váltásban hátravonulnak a raktárba ebédelni. A határba is messzire kihangzó harangszóra leteszik a kaszát, a kapát – mikor mivel dolgoznak –, friss vízért megy valaki a közeli szállásra,

letelepednek egy fa árnyékába, aztán előkerül a száraz koszt, vagy akinek oda is kiviszik, a meleg ebéd: kinek krumpli, kinek bab, tészta, sült hús, húsoleves.

A kislány meggyorsítja lépteit, de közben az Órásközben hagyott játszótársak jutnak eszébe: a Dávid fiúk, a két Kasza gyerek, a két Somogyi, a három Kecskeméti, akik másod unokatestvérei, Nemes Erzsike, a legjobb barátnője. *Majd egyszer visszajövök játszani* – gondolja, *Árulum a fámat, vagy a Ha jó cica volnék*-ot; vagy estefelé kimegy libapásztor pajtásaival a tarlóra, amikor nagy csapatokban hajtják ki libákat a tarlóra legelni – de aztán tudja, hogy nem lesz így.

A félelem tarja vissza, hogy nem megy az Órásközbe. Most is erősen szorong. Ahogy közeledik az Órásközhez, egyre inkább. Azt hiszi, a kutyáktól való rettegésében ver gyorsabban a szíve. De az utcának ebben a részében csak egyetlen ház áll, a Firis szó-dásé, és ott kutya nem rohan kapura.

Már az utcácska közepén van, léptei lassulnak is, amikor vele szemben, a sarkon befordul az Óriás. Fekete bőrcsizmái fénylenek, bricsesz nadrágja két oldalt szabályos hajtásokba van szedve. Tudja, hogy a nadrágszár egyetlen ránca se nyomja a csizmában az Óriás lába szárát. Mindig nagy odafigyeléssel végezte a kapcatekerést és a csizmahúzást, ha kellett, levettette, újrahunta. A szűk nadrágszár benn a csizmában összeforrt a kapcával, melyet előzőleg az ujjaktól kezdve gondosan körültekert lábfején, bokáján, közben felesége szolgálatkészen áll mellette kezében a másik kapcával. Külsőleg az Óriást sokáig főként ez a bricsesz nadrágos, fényes csizma jelentette, a félelem időszaka is ezzel kezdődött. A kislány az apját ereje, öblös hangja, lapát tenyerei hatalmánál fogva is óriásnak tartotta. Ilyen volt a mesében a kést köszörülő ember. Válásuk utolsó heteiben és különélésük idején ő a mesevilágból átsétált, a mindennapok Gonosz Óriása. Attól kezdve, hogy a szülők szétmaradtak, A. a neve. Az orosz apja után kapott keresztnévén említették – a gyerekei is. Többé nem apus, nem apa. A felesége elkeseredettségében, dühében nevezi úgy is, ahogyan mások: kurafi.

A szűk, csendes, elhagyatott közben egyenletes, döngő léptekkel közeledik. A kislány menekülne, de a köz egyik vége, ahonnan jön, már jócskán mögötte van. Megpróbálni se érdemes: tudja, hogy utolérné. Sikoltana, de hiába, senki se hallaná, előre nem futhat, mert – úgy tűnik – a két csizma és a buggyos nadrág betölti az egész utcát. Megy hát merev lábakkal, lassan, szíve a torkában dobog, egyik kezét a mellére szorítja, a másikban a kosár: az edények újra meg újra összekoccannak. Retteg attól is, hogy kifolyik a leves. A nap kegyetlenül süt, az izzadság csípi a sze-

mét, nem meri letörölni. S a két csizma alatt egyre hangosabban dobog a föld.

Ahány óriás a mesékben, az most mind itt menetel vele szemben.

Amikor egymás mellé érnek, talán még elsuhanhatna mellette, de kicsi, erőtlen, a férfi ereje mesebeli, hát csak megáll, és lehunyja a szemét.

S várja a súlyosat, a félelmeset, a rettenetést. Hogy összeroppantja. Hogy szétnyomja. Hogy agyonveri, mint a kutyájával tette.

Ám egyszerre csak egy könnyű érintést érez a fején.

– Szerbusz, kislányom – jön fölülről egy rekedtes, teljesen ismeretlen hang. – Csak nem félsz tőlem? Nem bántalak. – S lassan végighúzza kezét a kislány haján.

Soha meg nem simogatta.

A kislány félelme mintha már nem lenne olyan sűrű, de megkönnyebbülés, örömféle nem jött, mert ilyen esetre – gyengédségre, simogatásra – nem volt példája. Új helyzet. S bár gondolataiban valami fény derengett, a teste a félelmén nem tudott úrrá lenni. Lába szárán lassan lecsordult az izgalom, a feszültség, a félelem testnedve. Lefolyt az agyonviselt szandálig, és barna tócsa keletkezett a bal sarka körül, a porban.

Az Óriás letekintett. És az annyira ismert, oly sokat hallott félelmetes, régi hangján mondta:

– Eredj a p...ába, te húgyos!

És undorral ellökte magától.

A déli harangszó már elhangzott, mire a kendergyárba ért. Hallgatagon nyújtotta át az ebédes kosarat, melyben csodák csodája, mégsem folyt ki a cibere. Nem köszönt, amitől anyja általában kiborult. – Nem tudsz köszönni? – fedett meg ismeretlen gyereket is az utcán. Mert Bácskossuthfalván ősi szokás, hogy még az idegeneket is barátságosan, tisztelettel, illendően köszöntik. A tiloló huzatos épületének tövében, a már falatozók mellé, a hűvösbe húzódtak, a Major lányok, Kató meg Mariska, meg Plaki Zsófi mellé. R. Zsuzsi rosszul érezte magát, hogy a lánya még köszönni sem képes. De a kislány szótlanúságára ráülhetett a komorság is, és R. Zsuzsi valamit észrevehetett a kislányon, mert egyszer csak azt kérdezte:

– Veled meg mi van? Mi a bajod? Történt valami?

A kislány kinyögte: Találkoztam A-val.

– Hol? Mikor? És ezt csak most mondod? Bántott? Mondott valamit?

– Semmit. – S elhallgatott.

– Be nem áll a szád, amikor nem kell, most meg úgy kell kihúzni belőled minden szót! – perelt az anyja.

De több szó a találkozásról nem esett.

A nedvesség is folt nélkül felszáradt. A szégyen soha.